

ZN-I.510.302.2021.KT

Kraków, dnia 24 września 2021 r.

Sz. P. Elżbieta Kois – Żurek
Dyrektor
Wydział Polityki Społecznej i Zdrowia
Urząd Miasta Krakowa
sz.umk@um.krakow.pl

Dotyczy: Fort nr 31 „Św. Benedykt”.

W odpowiedzi na pismo przesłane drogą elektroniczną w dniu 16.09.2021 r. (data wpływu: 16.09.2021 r.) przez Urząd Miasta Krakowa, Wydział Polityki Społecznej i Zdrowia, w sprawie o: *akceptację/wniesienie uwag do ankiety, która będzie udostępniona mieszkańcom w ramach realizacji [...] procesu przeprowadzenia konsultacji społecznych z mieszkańcami dotyczących zagospodarowania terenu Fortu nr 31 „Św. Benedykt” - Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków* podaje co następuje:

1. Fort Nr 31 „Św. Benedykt” (nazwa ta wywodzi się od leżącego w pobliżu kościółka) jest jedynym zachowanym spośród trzech murowanych dzieł obronnych przyczółka podgórskiego dawnej Twierdzy Kraków. Fort zbudowany został w latach: 1853 – 1856 w oparciu o formułę wieży artyleryjskiej, spotykanej w wielu twierdzach europejskich (np.: Weronia, Linz, Ulm, Modlin, Lwów i in.). Jednakże fort krakowski uchodzi za jeden z najlepiej zachowanych obiektów tego typu, a zatem jego wartość jako zabytku sztuki fortyfikacyjnej jest olbrzymia. Zbudowano go na rzucie regularnego 16 – boku z okrągłym wewnętrznym dziedzińcem. Budynek, podpiwniczony tylko w części, ma dwie nadziemne kondygnacje kazamatowe, zwieńczone otwartym tarasem artylerii i piechoty. W 1861 r. fort osłonięto dodatkowym wałem ziemnym, zaś w 1887 r. wraz z całym grzbietem Krzemionek – fortyfikacjami bastionowymi, zachowanymi w sąsiedztwie fortu do dziś. W końcu XIX w. po kolejnej rozbudowie Twierdzy, fort utracił wartość bojową, pełniąc funkcje pomocnicze, a po 1918 r. – mieszkalne. Przed 1914 r. między fortem a pobliskim kościółkiem św. Benedykta umieszczono zachowaną mimo przekształceń ziemną baterię. Do dziś, pomimo postępującej dewastacji przetrwało wiele elementów pierwotnego wystroju i wyposażenia fortu, w tym stolarka bram, drzwi wewnętrzne, unikalny most zwodzony, kamienne portale.

Obiekt jest wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-808. Ponadto leży w obrębie układu urbanistycznego dawnego miasta Podgórze, wpisanego do rejestru zabytków pod numerem A-608, a także na obszarze uznanym za pomnik historii „Kraków – historyczny zespół miasta” zarządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 08.09.1994 r.

Podlega ochronie prawnej na mocy przepisów ustawy z dnia 23.07.2013 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2021., poz. 710 z późniejszymi zmianami).

2. W związku z powyższym zgodnie z treścią art. 36 ust. 1 cytowanej wyżej ustawy: *„Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga: 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni; 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku; 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru; 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru; 5) prowadzenie badań archeologicznych; 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru; 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje; 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru; 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku; 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz. 293, 471, 782, 1086 i 1378 oraz z 2021 r. poz. 11) oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni; 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.”;*
3. Z uwagi na wyjątkowe wartości przedmiotowego fortu, jako unikalnego zabytku architektury obronnej, o specyficznej formie i zachowanym w znacznej mierze pierwotnym wystroju i wyposażeniu, świadczącym o jego autentyczności, obiekt bezwzględnie musi być w całości lub w części udostępniony dla osób z zewnątrz, zarówno mieszkańców Krakowa, jak i turystów. Integralnym elementem programu użytkowego musi być ekspozycja poświęcona historii fortu na tle dawnej Twierdzy Kraków, która należy umieścić w pomieszczeniach o przywracanej w pełni pierwotnej formie i wyposażeniu. Ze względu na ograniczoną ilość miejsca i sztywny układ przestrzenny wewnątrz (który winien zostać zachowany), trudno podatny na działania adaptacyjne, obiekt szczególnie

predystynowany jest do umieszczenia w nim szeroko pojętej funkcji kultury. Należy w tym miejscu podkreślić, iż na działce fortu nie wolno wstawić jakiegokolwiek nowego stałego obiektu (strefa ścisłej ochrony archeologicznej). Miejsce to może być zatem przeznaczone jedynie na imprezy plenerowe, a i to w bardzo ograniczonym zakresie, nie wpływającym na stan otaczającej przyrody. Szczupłość bezpośredniego otoczenia fortu w obrębie fortyfikacji ziemnych uniemożliwia umieszczenie parkingu, za wyjątkiem miejsc dla obsługi technicznej (wyłącznie w niezbędnym zakresie – dojazd pojazdów oczyszczanie, i tp., ewentualnie miejsca dla osób niepełnosprawnych);

4. Projekt zagospodarowania otoczenia fortu powinien bezwzględnie przewidywać – w miejscach, gdzie nie ma lokalizacji z cennymi drzewami, zwłaszcza od frontu – podniesienie wałów do pierwotnej wysokości, znanej z planów archiwalnych oraz uczytelnienie baterii na północnej krawędzi wzgórza. W otoczeniu fortu należy wyeksponować odkryty podczas poprzednich badań zespół filtrów oraz studnię. Jako nawierzchnię obszaru między budynkiem a otaczającym go wałem sugeruje się wprowadzenie bruku wapiennego z kamienia łamanego (z wykluczeniem kostki) ułożonego luźno, poprzerastanego trawą. Jedynie droga główna do przedbramia oraz najbliższe otoczenie na północ od przedbramia mogą być wyłożone brukiem wapiennym zwartym, w postaci kostki wapiennej lub kamienia łamanego. W ramach projektu zagospodarowania otoczenia fortu należy przewidzieć wyeksponowanie baterii ziemnej na wschód od kościółka św. Benedykta;
5. Wymogi konserwatorskie odnośnie kształtowania elewacji obiektu są ścisłe: w minimum trzech osiach przyległych do bramy: dwóch z lewej strony i jednej z prawej strony, należy przywrócić pierwotną formę elewacji ze strzelnicami szczelinowymi i otworem doświetlającym nad nimi. W pozostałych osiach parteru dopuszcza się pozostawienie obecnych dużych okien, zabezpieczanych kratami (ze względów bezpieczeństwa dopuszcza się wprowadzenie krat otwieranych od wnętrza), ze stolarką skrzynkową o historycznych podziałach. Na piętrze należy pozostawić bez zmian obecne strzelnice artyleryjskie, uzupełnione we wszystkich osiach o rekonstruowaną stolarkę okienną i drewniane okiennice obite blachą. Bezwzględnie należy przywrócić – po zabiegach konserwatorskich – zachowaną drewnianą główną bramę fortu oraz zrekonstruować bramę przedbramia;
6. Nie dopuszcza się wykonywania jakichkolwiek nowych przebić ścian we wnętrzach – historyczny układ przestrzenny należy pozostawić bez zmian. W przypadku konieczności wprowadzenia nowych podziałów muszą być one wykonane jako lekkie ścianki, punktowo montowane do istniejących murów. Winien zostać przywrócony pierwotny podział komory parteru, gdzie mieścił się areszt. Należy dołożyć wszelkich starań dla zachowania i wyeksponowania przynajmniej 1 – 2 najlepiej zachowanych unikalnych żeliwnych ustępów w pomieszczeniu dawnej latryny (obok sieni). Przynajmniej w pomieszczeniach o rekonstruowanym układzie strzelnic i okien na parterze oraz w kilku wybranych pomieszczeniach piętra zamiast tynków wewnętrznych należy przywrócić bielenie wątku ceglanego oraz podłogę z szerokich desek w historycznym układzie, na podstawie przekazów

- archiwalnych. Wszelkie przebicia instalacyjne mogą być wykonywane w miejscach starych kanałów dymowych czy wentylacyjnych, ewentualnie w miejscach, w których nie jest zachowana oryginalna struktura murów;
7. Wyklucza się wprowadzenie stropu nad dziedzińcem, a także wprowadzenie jakiegokolwiek zadaszania o jednoznacznie trwałym charakterze. Jako nawierzchnię dziedzińca należy przywrócić posadzkę z cegły klinkierowej;
 8. Jedna z komór schronu moździerzowego w latach dziewięćdziesiątych XX w. była adaptowana na docelowe pomieszczenie kotłowni. Jeżeli nie będzie wprowadzone inne rozwiązanie sposobu ogrzewania obiektu, dopuszcza się umieszczenie kotłowni w tym miejscu. Należy jednak tak przeprowadzić instalacje w schronach moździerzowych, by do minimum ograniczyć ingerencję w substancję murów i sklepień. Taras moździerzowy powinien mieć przywrócona posadzkę z cegły klinkierowej. Należy bezwzględnie utrzymać, po przeprowadzeniu prac renowacyjnych odsłonięty fragment wału artylerii, z wprowadzeniem odarniowani, najlepiej z wprowadzeniem na stanowisko atrapy działa z poł. XIX w. Od strony dziedzińca w tym miejscu należy wprowadzić balustradę w oparciu o oryginalne plany. Fortu. Pozostała, zadaszona część dachu powinna pozostać w obecnym charakterze, ponieważ fort pierwotnie miał wał artylerii w całości zakryty drewnianym dachem, demontowalnym w sytuacjach gotowości bojowej. W pomieszczeniach d. prochowni i górnego podestu klatki schodowej należy przywrócić okna z okiennicami oraz zrekonstruować w oparciu o analogie drzwi wejściowe z tarasu moździerzowego;
 9. Zachowane elementy pierwotnej stolarki po konserwacji należy przywrócić na ich miejsce. W oparciu o zachowane wzory, inwentaryzacje i analogie należy uzupełnić brakującą stolarkę, przywracając również jej pierwotną kolorystykę w czarno – żółte pasy. Na piętrze pierwotnie – poza drzwiami do klatki schodowej – innych drzwi nie było. Wszystkie okna należy wykonać z drewna, w oparciu o analogie i zachowane oryginalne rysunki projektowe. W otworach strzelnic artyleryjskich należy wprowadzić od zewnątrz okiennice drewniane, obite blachą. W jednej z sal na piętrze należy w oparciu o archiwalia wprowadzić atrapę znajdującego się tam niegdyś działa. Zrekonstruować należy przesuwny most zwodzony, z wykorzystaniem zachowanych elementów. Dla zapewnienia możliwości przesuwu mostu, wprowadzić należy ukryty pod podłogą silnik wraz z przekładnią;
 10. Konstrukcja budynku fortu jest w stanie dobrym. Najpoważniejszym wyzwaniem konserwatorskim są ceglane, z elementami kamiennymi, elewacje. W niektórych miejscach ceglane lico jest znacząco uszkodzone, zniszczone są kamienne (z piaskowca) parapety strzelnic i okien oraz portale bram i wejść do pomieszczeń, uszkodzone są ściany fosy, wykonane z bloków wapienia. Należy wykonać aktualny program postępowania konserwatorskiego dla obiektu. Ponieważ każdy rok braku działań zabezpieczających potęguje zniszczenie elewacji, należy wykonać ich konserwację w trybie pilnym. Podczas konserwacji bramy głównej należy przywrócić oprócz stolarki napis: Fort N: 31 St. Benedikt (lub w wersji

- polskiej Św. Benedykt), przy użyciu liternictwa z połowy XIX w. i ewentualnie godło Habsburgów lub wprowadzić w miejscu d. godło nowy symbol obiektu.
11. W piwnicach zaleca się po odczyszczeniu cysterny pozostawić w niej wodę, z uwagi na szkodliwość szybkiej zmiany mikroklimatu tego wnętrza (szybkie wysychanie murów i sklepień może osłabić ich wytrzymałość) Należy w tym miejscu podkreślić, iż nie stwierdzono szkodliwego wpływu wody na substancję budynku, zaś tej wielkości zbiornik wody może się okazać korzystny również z punktu widzenia bezpieczeństwa przeciwpożarowego;
 12. W sieni należy przywrócić drewniana podłogę, która kompozycyjnie odpowiadała drewnianemu przesuwneemu pomostowi.
W korytarzach dopuszcza się wprowadzenie podłogi klinkierowej lub z kostek kamiennych (wapień, dolomit) lub przywrócenie podłogi pierwotnej drewnianej z szerokich desek, utrzymanej w kolorystyce starego drewna;
 13. Na dziedzińcu oraz na tarasie moździerzowym należy zgodnie ze stanem pierwotnym wykonać posadzkę z klinkieru. W pozostałych pomieszczeniach, poza przywracanymi do pierwotnej postaci, można przywrócić podłogę z desek.
W pomieszczeniach bojowych piętra należy odsłonić zamurowane wnęki na jarzma łóz działowych, poddając konserwacji elementy metalowe.
bezwzględnie konserwacji należy poddać zachowaną stolarkę drzwiową; wobec zniszczenia wielu elementów oryginalnej stolarki, należy ją zrekonstruować w oparciu o dawne rysunki inwentaryzacyjne, z przywróceniem kolorystyki.
Należy przywrócić pompę podającą wodę z cysterny do korytarza parteru – przynajmniej jako atrapę;
 14. Zielen otaczającą fort należy na nowo zinwentaryzować i poddać waloryzacji. Drzewa o wartości zabytkowej bezwzględnie należy pozostawić i poddać zabiegom pielęgnacyjnym. Samosiewy i drzewa najmłodsze powinny zostać bezwzględnie usunięte, aby w części odkłonić fort w widokach dalekich.
Konserwacji wymaga również zachowany fragment umocnień bastionowych na działce fortu. Należy oczyścić z samosiewów i śmieci fosę kutą w skale, w miejscu obecnego przejścia w rejon skrzyżowania ul. Powstańców Śląskich z ul. Wielicką. Można rozważyć odtworzenie – w oparciu o zachowane projekty fragmentu pierwotnego profilu wału;
 15. Należy podkreślić, iż Fort nr 31 „Św. Benedykt” jest wybitnym dziełem techniki i myśli inżynierskiej. Ze względu na jego unikalną wartość, wszelkie prace projektowe dotyczące tego obiektu i jego otoczenia, należy konsultować z rzeczoznawcami ds. zabytkowych fortyfikacji;

Zastępca Małopolskiego
Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
w Krakowie
Długosz
dr inż. arch. Dominika Długosz

Otrzymują:

1x Adresat

1 x A/a + zał.

